

DISSERTATIO ACADEMICA
*SIGNIS RELATIONUM NOMINALIUM
IN LINGUA FENNICA.*

CUJUS PARTEM OCTAVAM,

CONS. AMPL. FACULT. PHILOS. ABOËNS.

In Auditorio Philos. die XXV Octobr. MDCCCVII.

P. P.

MAG. GUSTAVUS RENVALL,

Pædag. & Didacl. Adjunct. Ord.

ET

JOHANNES HENR. MOLLIN,

Stipend. Publ. Oflro-Bottniensis.

ABOÆ, TYPIS FRENCKELLIANIS.

9.

till konung, satt till domare tuomarifsi, taga till fånga, viga till prest papifsi, gifva sig till soldat, falla till besyär, blifva qvar till andra dagen toisefsi pāiwāksi, vänta till nästa år, taga till råds, få till skanks lahjafst, till det första, andra ensimmai sefssi, toisefsi.

7. till pro *säfom* — interdum per *QUALITIV.* e. c. vara till hjelp apuna, till hindres estend, hafva till vän, till fällskap, det är till köps.

8. till pro *i anseende till*, *i affeende å — nonnum* quām per *ABLATIV.* e. c. stor till växten wärreltansia.

Periphrases:

1. till pro *nåra intill*, de loco propiori *in quem* — per tūfō (Aboice tūwōn), luofsi, nec non lāhelle, likt e. c. gå till honom, till sin vän, till kyrkan; till trädet.

2. till pro *ånda till* — haud rano per asti, saakka (saaden), hamaan, e. c. till men icke förbi kyrkan, föroon asti.

3. till de equitando — selfåan in locum, seljåsså in loco e. c. stiga till häst hewoisen selfåan, sitta till häst seljåsså.

4. till pro *i anseende till* — per puolesta e. c. stor till växten, känna till namnet.

5. till pro *emot* — per wastaan, kohden e. c. båra afund till någon.

P. Præpositio *under*.

Cafus:

1. *under de loco in quo* — per LOCATIV. EXTER. vel INTERIOR. rarius e. c. vara under arbete tecka l. tecka, vara under (på) vägen tiellä, matkassa, under (i) mitt förvar, under flykten papissa, under (med) förbehåll, kånd under namnet nimessa, ditt bref låg under (inom) mitt couvert.

2. *under pro af.* l. Genit. — nonnumquam per POSSESSIV. e. c. vara slaf under (af) fina passioner himoinfa orja.

3. *under pro på, inom, de tempore* — plerumque per QUALITIV. e. c. under det året sinn wuonna, under hela veckan.

Periphrases:

1. *under pro inunder, de loco inferiori* — per alla, aliis ala in loco, alle (aliis alta) in locum, e. c. kasta under bordet på sidan alle, lefva under tak alla, stå under befäl, under pröfning, underifrån alta.

2. *under pro underförbi, underigenom* — per ali, aliis alitse, alatse e. c. fara under en bro.

3. *under pro undertiden* — per aikana e. c. under måltiden, under sista kriget sedan aikana.

4. *under pro mindre än, ringare än* — per nähempfi, huokeempi e. c. hulet fäldes ej under den summan, ej sita wåhemmällä l. wåhempän.

Q. Præpositio *ur, utur,*

Casus:

1. *ur, utur* pro *ifrån* — per ABLATIV. INTER. e. c. taga ett blad ur boken firjasta, pipan ur munnen suusta.

Periphrasis:

1. *ur, utur* — per *utlos, pois*, e. c. gå ur kyrkan, ur ett föllskap seurasta pois.

R. Præpositio *utan, förutan.*

Casus:

1. *utan*, Latin, *sine* — per DEFECTIV. e. c. vara utan mynsa luktta, köpa utan penningar rahatta. Pro quo Casu Fenni läpe adhibent Adjectiva Defectiva (Negativa) in sponi e. c. han är utan sysla (syslolös) viratoin.

Periphrasis:

1. *utan* — per *ilman, paitsi, puutteessa* e. c. det förutan, göra utan verktyg.

S. Præpositio *vid, invid.*

Casus:

1. *vid* pro *närinvid*, de loco exteriori in quo — per LOCATIV. EXTER. e. c. arbeta vid ljus fänttilåtta, bo vid gatan, nämna vid namn nimellå, vara vid godt lynne hūvållå mielellå, vid vite, hänga (Neutr.) vid (på) väggen seinållå.

2. *vid* de loco interiori in quo — per LOCATIV. INTER. e. c. blifva vid sitt ord sanasansa, vid hans ankomst, afresa lähteisånså, hålla vid magt, uträcka vid (i) den saken, vara vid armeén, vid detta tillfälle tåså tilasa, hänga vid honom rippua hänesså.

3. *vid pro* *vår invid*, de loco exteriori in quem — per ALLATIV. EXTER. e. c. binda vid sidan simusse, hänga (Act.) vid väggen feindåle.
4. *vid de loco interiori in quem* — per ALLATIV. INTER. e. c. fastna vid kläderna wadteisiin, fästa sig vid en person, ledsna vid lifvet eländan, likna vid någon.
5. *vid post quædam Verba* — per QUANTITIV. e. c. känna vid (erkänna) sina fel wiljanssa, l. wilansa Cas. Total., blygas vid sina vänner, vid bördan.
6. *vid pro ifrån* — per ABLATIV. e. c. skiljas vid (från) någon eritā sittā.
7. *vid pro omkring; ungefär, de tempore* — per QUALITIV. e. c. vid middagstiden aikana.

Periphrases:

1. *vid pro bredevid*, de loco juxta quid — per wie-resså, wierellå, ohella, juurella, partaassla, simulla, liki, lä-hellå, läsnå in loco, wiereen, wierelle, ohelle, juurelle, partaasse, simulle, liki, lähelle in locum, nec non! svåra vid någon kautta l. puolesta.

Casus:

1. *åt signum Dativi, nec non de loco in quem* — per ABLATIV. EXTER. e. c. giftråchonom häkelle, res åt (till, på) landet måalle, åt vänster, åt sida simusse.
2. *åt de loco sin quem — nonnumquam per ALATIV, INTER, e. c. res åt öster itäänscapain, åt väster,*
3. *åt*

3. *åt de loco in quo* — per LOCATIV. plerumque
EXTER. e. c. vara *åt höger* officia, *åt öster* idessä.

4. *at* pro *till*, *af*, & Genit. — *tarius* per Possessiv.
e. c. fiende *at* (*till*, *af*) honom *hanen*, han är far *at*
mig minun *ifant*.

5. åt post quædam Verba — per QUANTITIV. e. c.
skratta åt något intressant sätt. Periphrasis: åt Latin versus, Germ. geh. — per pñm, förhemp, puoleen, fäsin in locum, puolessa, pñm, fäsim in logo, e. c. rela åt staden, åt kyrkan, bo l. vistas åt Sayolax.

U. Präposition öfver sättningsord, anfalls
Casus part. mod. anfallande, anloqmos anoritloqmiss
insqni öfvar pro Genit. — per Possessiv. e. c. wherre öf-
ver naturen, lönning, styrelsen, öfver tett land maa kunnan
hastus, väldes öfver, beskrifning öfver.

3. öfver post quedam Verba per QUANTITIV. e:
c. vara öfver matten töld, räkna öfver sina penningar
lifca rahojanſo, läsa öfver sin lexa, förtärma sig öfver
sire ök ju taanſu, klagा öfver, -afundas, förtörnas, bly-
gas, knota öfver nyrista sita, Peris

Periphrases:

1. ö/ver pro ofvanförbi, utöfver — per úsi, aliis úlit-
se, interdum ohi l. ohitse, läpi l. lärpitse, kautta e. c. klif-
va öfver ett plank, segla öfver en fjö, ström, kulan flög
öfver mitt hufvud, arbeta öfver förmågan, fara öfver ett
land, taga vägen öfver Åbo.

2. öfver pro mer än, bögre än, flere än, — per enåm-
pi, usiampi, korkeempi, liiaksi, lisäksi, e. c. en skilling öf-
ver en $\text{M}\ddot{\text{R}}$, öfver 100 personer, dröja öfver en vecka,
bjuda öfver en, han är öfver alla korkein laikia, öfver
allting laikia enåmmien.

Ceteræ Svecorum Præpositiones, titulis a nobis jam
allatis, synonymis plerumque sunt subjæcta, ita tamen, ut
Præpositiones compositæ (bakefter, bakom, bredevid, för-
utan, framför &c.) posteriori potissimum compositi parti
adnumeratae (sub efter, om, vid, utan, för &c.): aliaæ ve-
ro synonymis subjunctæ, scilicet enligt sub efter, med: förbi,
förut sub för: in, inuti, inom sub i: medelst sub med:
nåra sub till, vid: osvan sub på, öfver: omkring sub om:
utaf, uppå, uti sub af, på, i: å sub på, supra occurrant.

V. De Uſu Præpositionum in vocabulis componendis.

Cum Præpositionibus utantur Sueci (Germani, Latini, omnesque fere nationes occidentales) non in Nominum tantum relationibus exprimendis, sed in immediata etiam cum Nominibus & Verbis compositione (e. c. förfse, försyn, tillsåga, tillsågelse, undergå, påläggga, pålaga, tillegna, uppfostra, uppfostran); nec defuerunt Fenni, qui huiusmodi vocabula composita, ope Præpositionum (i. e. Nomi-

Nominum Præpositionalium) linguae nostræ, & Nominibus & Verbis præfixarum, Fennice redderent, itaque edes-
fatsoa, edeskatsomus, tukosanog, tukosanominen, pâsslepan-
na, pâsslepano, tukdomistaa, assekâuda, ulôskaswatsaa,
ulôskaswatus componerent. Qualia jam vocabula an ad
nativum linguae Fennicæ genium sint formata oportet
brevisime examinemus.

Ad leges igitur vocabulorum componendorum in
lingua vernacula solitas quod attinet, vel in eo similitudo
inter Fennicam & Hebræam 36) haud parva observatur,

36) „Zusammensetzung ist in andern Sprachen ein besonde-
reß Weg der Wortbildung. Die Hebräer bedienen
sich dieser Zusammensetzung nie. Nicht einmal durch
ihre Præpositionen bilden sie Composita“. VATER
Hebr. Sprachl. pag. 119. „Nulla Hebræis vocabula
composita, & ambigua talium exempla“, nec non: „Com-
positis ut Nominibus sic Verbis lingua Hebr. caret“.
NORBERG, Rudim. Ling. Hebr. pagg. 17 & 31. Verba
vero Hebræorum Quadrilittera, conflata, concreta seu
commixta potius, quam composita dices. Nomina
tamen Status constructi l. regiminis, peculiare consti-
tuunt componendi genus, Orientalibus proprium.

Huic vero Hebrææ non solum, sed aliarum etiam
linguarum Orientalium indoli plane contrarius est ge-
nius linguae Græcæ, in qua vocabula (Nomina & Ver-
ba) non tantum cum Præpositionibus composita, sed
Nomina quidem cum Nominibus, nec non cum Verbis
conjugata, sunt frequentissima (νομοδιδασκαλος, Βορεο-
τατη Αογεω, Βοηδοριεω &c. &c.), ita ut nulli fere Græcis
fuisse vocabula, compositionis impatientia putes. Viam

quod nostrates nullas Verborum immediatas compositiones ex origine agnoscere videantur, cum Sveci e contrario haud in parte morem imitantur Græcorum, Latinorum, hodie etiam harumque nationum Europæorum. Ad sermonem namque Fennorum, Linguae Svecanæ ignororum, si attenderis, nulla certe in eo deprehendes Verba composita, nisi quædam recentiora, ad imitationem Svecorum male creata. Nomina vero nostra quod tangit, perplurima quidem in his occurrunt composita (altu-pat, pat-fili, illi-paikka, rahä-kulturo, ruis-peltu, ohra-leipä, filmä-piheli &c.) quæ in omnibus terræ nostre provinciis, & in ore hominum vel studiorum versantur, quorumque igitur origo ex imitatione Svecorum haud est derivanda. Neque tamen in his componendis temere procedere solent Fenni. Nos quidem alia Nomina composita, nostratis omnino usitata observare haud vacimus, quam quorum Præfixum (prior compositi pars) Nomen est vel indeclinabile, qualia halli, auki, iitti, rilli, jultsi, suinni, voiksi, lisi &c. vel si declinari se patiatur, in forma Nominativi (quod probe observandum) possum, quicunque igitur Nominativus præfixus immobilis manet, quomodo cumque pars compositi postea.

illuc autem inter Orientales (compositis inopes, & Græcos compositis abundantes medium processerunt Latini, qui ex origine non nisi cum Præpositionibus composita videntur, nam legislator, pennipes, ludifico, crucifigo & paucæ alia ejusdem generis, aut ex imitatione Græcorum opinamur exorta, aut lequieris esse atatis & auctoritatis. Inter recentiores vero gentes Gothicæ originis Germani, Græcos quadam tenus imitantes, composta in primis adamant Galli, autem, Itali &c. Latinorum prement vestigia. illogio

posterior flectatur (ruis-pelto, ruis-pessot, ruis-peltona, ruis-pessolle; koko-joukko, koko-joukon, koko-joukossi e. s. p.) Huic usui omnes inserviunt Nominativi, præter Nonina in .nen (ihminen, hewoinen), quæ in compositis aliquantum immutantur (ihmis-raukka, hewois-mies, non hewoinen-mies, nec hewoisen-mies) 37). His accedunt paucissima composita cum Casu Possessivo (maan-tie, uskon-oppı, talon-poika), quæ autem ad morem Svecorum, temporibus recentioribus videntur formata. Omnes de cetero Nominum Fennicorum compositiones nos quidem, quantum genium linguae nostræ examinare valuimus, non possumus non censere Sveticismos.

Ex his facile colligitur, quatenus Vocabula Fennica (vel Nomina vel Verba) cum Præpositionibus sic dictis P imme-

37) Hæc igitur Nomina Fennorum composita haud dissimilia sunt Nominibus Svecorum (German.) compositis eodem fere modo confectis (cfr. supra pag. 21 not.) Observes tamen necesse est, in his multos esse Svecorum Genitivos, Formæ indefinite, qui a Fennis ope Nominativi redduntur e. c. arbethhäst tūd-hewoinen (non tūdn-hewoinen), krigsman sota-mies (haud sodan-mies), handelsman lauppa-mies &c.

Alia e contrario sunt Svecorum Vocabula vel cum Nominibus vel Adverbiiis composita, quæ a Fennis resolvi & per Possessivum reddi solent e. c. varglik suden muotoinen lupi similis, svarthårig mustan karwainen nigri color, välatad hūwän tapainen boni (bene) moratus. Quibus vero utriisque Nominum componendorum modis, ex usu populari addiscendis, nulla fere constitui potest regula constans, ab IV

immediate composita in genium linguæ nostræ nativum ex nostro judicio quadrent. Quæ enim Præpositiones cum (ut supra exposuimus) non sint nisi Casus Nominum obliqui (pauci omnino Nominativi), patet quidem, perplurimas earum ne in Nominibus quidem compo-nendis (ne quid dicamus de Verbis, quæ omnes respuunt compositiones) adhiberi debere, Nominaque igitur edes-tat-somus, edes-waestaus, sisalle-pito, ulos-teko, ebes-antaminen &c. quibus præfixus est Casus obliquas, barbara esse habenda, non vero sic fansa-puhe, wäli-puhe, irti-laskeminen, taka-maa &c. quibus præfixus est Nominativus,

Qua autem genuina linguæ nostræ indole exposita, alia heic exoritur quæstio, in qua solvenda nostriates in diversa abire solent, utrum scilicet lingua Fennica, quæ pluribus jam saeculis ad normam Svecanæ est culta & posthac forte colenda, quæque plura & vocabula & lo-quendi formulas Svecanas non exceptit solum, sed civitate etiam Fennica fere jam donavit, hodie ad primiti-vum genium posit & debeat reduci, vel an vernacula, ut eo facilius ad culturam procedat sublimiorem, in multis ad exteris linguas accommodanda. Quæ quidem quæstio eo difficilior est, quæ solvatur, quo plura sunt Svecorum vocabula composita, quæ, neglecta Præposi-tione, Fennice accurate reddi vix posse credas. Quam vero difficultatem eti haud parvam esse, oportet fateamur, nativum tamen linguæ nostræ genium, ubi fieri potest, servandum (38), vocabulaque (Nomina & Verba) igitur

(38) "Till en — Nations ädlaste skatter hör också ett sjelf-ständigt språk, och detta borde på det förgälligaste bevaras för uppbländningar, emedan en förminskning i dess renhet allt för lätt medförför en förlust af nationalitet". Vide Allm. Journ. 1817 N:o 118.

igitur cum Präpositionibus male composita diligentissime
eyitanda nos judicamus. Qua in re efficienda sequentes
nobis optimæ videntur regulæ observandæ.

I. Primo quidem patet, haud pauca esse Svecorum
composita & Nomina & Verba, quæ vocabulis Feno-
rum simplicibus, neglecta Präpositione, exacte omnino
redduntur. Causa enim Nominiū Fennicorum sive ad-
hibiti vim significationemque vocabuli Svecorum com-
positi sæpe tam arcte definiunt, ut Präpositione omnino
haud sit opus. Sic e. c. phrates: *kyrkan inviges*, *biset in-
viges til kyrka*, *kyrkans invigning* bene quidem per firk-
ko wihittān, wihittān Kirkossi, kirkon wihimūs (non
sisalle-wihittān e. l. p.) vertantur. Item *uppföstra barn*
kastwattaa (non uldstaswattaa), *barns uppföstran* lasten
kastwatus, *tillgna sig omistaa tifellensā*, (non tükö-omis-
taa), *öfvervinna woittaa* (non ülitse-woittaa), *uppskrifva i*
bok *firjoittaa firjaan* (non ülös-firjoittaa), *utmärka mer-
kitä* (non ulosmerkitä), *utbyta waihettaa*, *jag tillfåger*
dig derom sanon sinulle sitä I. sinua sitä (non tükö-sanon).
Nemo sane Fennorum veram vocabulorum vim in his &
centenis ejusdem generis versionibus neglectam putet.

II. Alia vero plurima sunt Svecorum & Nomina &
Verba composita, quæ quidem ope vocabuli simplicis
Fennice reddi posunt, sed ita, ut vox Fennica in
re tantum exprimenda, non vero semper in significatio-
ne primaria Svecanæ consentiat. Cultoribus namque lin-
guarum variarum res est notissima, vocabula cuiuscum-
que linguae, quæ translatæ I. metaphorice sunt signifi-
cationis, raro omnino in aliam ita verti posse, ut ipsa
metaphora ubique servetur. Unde nostri, necesse
est, sententiæ exprimendæ magis quam ipsis terminis
Sveco-

Svecorum metaphoricis compositisque adhaerentes, vocabula eligamus vernacula simplicia, quæ quidem quæ derivationem & componendi modum exteris haud respondeant, adjecta vero metaphora alia, eundem tamen sensum principalem involvant. Quæ namque libertas in quacumque lingua in aliam vertenda commendata, in lingua nostratrum eo diligentius est servanda, quo minus indoles hujus grammatica cum Svecana congruat & ad easdem loquendi formulas coire soleat. Hac igitur ex ratione nos innumera quidem Svecorum vocabula composita, neglecta Præpositione, Fennice accurate reddi posse putamus e. c. försé sig med warustaa itsensé sillä (non uloswarustaa, nec edeskatsaa), laittaa, toimittaa itsellensä, detta är bokens innehåll firjaan üdin, påd-asia (non sisällepito), han försér mig med penningar antaa rahaa, uttolka, uttyda felittää (non ulosteimittaa), utgifva ilmoittaa, julistaa, maksaa, utgift maksö, befordra (non edesauttaa sed) kuljettaa, etsää, koroettaa, ülentää, nostaa; bewisa todistaa, wahvistaa, innehålla (de mensuris) metää, företaga ürittää, hankita l. hanklia non edesottaa), företag üritüs, hanke, hankliminen, tilläga om bosättning läskeä lähtemään (non tilk-sanda), frambjelpa kuljettaa, utvandra lähteä, försvara, fösvarare, försvar puolustaa, puolustoja, puolustus, öfve tråda en lag rikko, polkea (haud ülitselkästä), öfvergifva hüljätä, jättää (haud ülon: antaa) e. s. p.

III. Occurrunt vero haud raro vocabula Svecana composita, quæ vocibus Fennorum simplicibus, utramcumque harum sequatis viarum, rite reddi nequeant. In his igitur vertendis Nomen necesse est addamus (l. Calum Nominalem) Præpositionis vim involvens, quod vero Nomen non componendo, sed jam ante, jam potius post Verbum collocetur (e. c. menee ulos, astui alas,

alas, vttaa fiinni) semperque sejunctim 39) adhibendum. Quænam autem Nomina & Causæ Nominales huic nñi inserviant, ex sensu cuiusque loci vario est eruendum, nec eadem heic diligentius examinare licet. Eam tamen repetamus admonitionem, eandem Svecorum Præpositionem ubicumque non eodem vocabulo Fennico reddi posse, nec ea solum vocabula nostra, quæ Præpositiones appellare consuevit, sed alia sèpius Nomina scite electa & ad sensum rei exponendum bene applicata, Præpositionibus Svecanis respondere. Sic bene quidem reddas e. c. tillägga panna lisånn (haud tukk.panna), påtaga sig otta hältuunsa, murheekensa, tomittatsensa (haud päästensäottaa), frambjelpa auttaa eteen pän (non edes auttaa), liikkelle, matkalle, matkaan, kulkemaan, tielle, innehålla pitää sisällänsä, mahassansa, försvara wastata puolesta (non edestä, nec edesivatata), pitää puolia, företaga sig ottaa eteensä (non edesottaa), käsille, käsinsä, befördra antaa, tomittaa wiraan, auttaa wirkaan, Guds allmåanna försyn Jumalan ühteinen mutheen pito, hollitus, suojelus, bewisa näyttää tödeksi försé sig med ottaa mukaansa e. l. p.

Nec

-
- 39) Quod quidem in Versione Sacror. Bibliorum Fennica, a. 1776 edita, plerumque bene observatum deprehendimus (non alasastui, ulðsameni, uloskåwi, sed astut alas, meni ulðs, kåwi ulos): in qua igitur non nisi per pauca occurunt Verba composita: ülitse-käuldä lain pro rikko, polkeä; ristinnaulita pro nauilita ristiin, item edeswastaja pro puoluštaja. Recentiores vero translatores, linguae patriæ aut ignari aut incu-riosi, Svecanæ autem serviliter adhærentes, vel in hac parte singularem vernaculae genium haud raro negli-gere, & Vocabula composita, tum indoli idiomatis do-mestici contraria, tum originariam ejus faciem defor-mantia, nostratisbus temere obtrudere solent.

Nec Verba tantum composita sed Nomina etiam, ex his derivata, periphrastico hocce modo commode redduntur e. c. detta är mitt försvar wastaus (non edeswastaus) minun puolestani, ban är min försvarare wastaja minun puolestani, minun afiani ajaja, walwoja &c.

Modus vero, in variis Svecorum vocabulis compositis, Fennice vertendis, servata cujusque vera vi & lingua simul nostræ genuina indole, adhibendus cum non nisi in Lexico Svecano-Fennico plene exponi pos sit, sufficiat viam in hoc concinnando, nobis judicibus optimam, heic demonstrasle.

